

Bahreyn 2014

Abdullah Erboęa

[Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü]

Özet

Bahreyn Arap Baharı süreciyle ülke içerisinde ortaya çıkan istikrarsızlığı bir çözüme kavuşturamadı. 2014 yılında reformist olarak nitelendirilen Veliht Prens Şeyh Salman bin Hamad el-Halife, Ocak ve Eylül aylarında muhalefet gruplarıyla Ulusal Diyalog kapsamında yaptığı görüşmelerde bir neticeye ulaşamadı. Kasım ayında yapılan seçimleri muhalefetin boykot etmesi ülkedeki siyasal ve toplumsal kaosu daha da derinleştirdi. Dış politika da ise ABD ile gerginleşen ilişkiler ve İngiltere ile imzalanan anlaşması ön plana çıktı. Bununla birlikte İran ve IŞİD tehdidini merkeze alarak hareket eden Bahreyn, hem iç hem dış siyasetinde tam manasıyla güvenlikçi bir politika takip ettiğini söyleyebiliriz. Manama yönetiminin muhalefet üzerinde baskısını arttırması ve etkili isimlere yönelik tutuklama kararları vermesi ise ülkede gerilimin artmasına neden oldu. 2014 yılında petrol fiyatlarında yaşanan sert düşüş, petrol dışı çeşitliliğe sahip olmasından dolayı Bahreyn ekonomisine olumsuz bir etkide bulunmadı.

Anahtar Kelimeler: Bahreyn | Seçimler | Güvenlik | Ulusal Diyalog | İstikrarsızlık

Bahrain 2014

Abstract

Bahrain could not reach a solution to the instability within the country beginning from the Arab Spring. The negotiations made with the opposition groups within the scope of National Dialogue in January and September under the leadership of Crown Prince Sheikh Salman bin Hamad al-Khalifa, who was described as a reformist crown prince in 2014, could not be reached a conclusion. The political and social chaos intensified more as a result of boycott of the opposition regarding the not participation in the elections. As for foreign policy the tense relations with the US and the base treaty made with UK came to the fore. However, by taking the threat of Iran and ISIL at the center, Bahrain both in domestic and foreign politics moved entirely towards a securitizing paradigm. The tension grew as a result of Manama administration's growing pressure on the opposition and arrest of the key figures. The sharp decline in the oil prices in 2014 did not made that negative impacts on Bahrain's economy mainly because of its diversity of economy apart from its oil economy.

Keywords: Bahrain | Elections | Security | National Dialogue | Instability

Giriş

Arap Baharı olarak adlandırılan sürecin 2011 yılında Bahreyn’de vuku bulmasının ardından 3 yıl geçmiş olmasına ve reform yönünde müteaddit defalar başlatılan tüm diyalog çabalarına rağmen iktidar ile muhalefet ortak bir noktada buluşamadı. Bahreyn’i uzlaşıdan alıkoyan ve siyasi gerilim oluşturan esas sebepler ülkede çoğunluğu oluşturan Şiiilerin siyasi, sosyal ve ekonomik haklarının iyileştirilmesi talebi ve bu taleplerin iktidarı elinde bulduran Sünni Halife ailesi tarafından rejimi yıkma girişimi olarak görülmesi oluşturmaktadır. Dolayısıyla Şiiilerin kendilerine yönelik ayrımcılığın ortadan kalkması ve eşit vatandaşlar olarak ülkenin geleceğinde söz sahibi olma arzusu Manama yönetimi tarafından bir güvenlik sorunu olarak algılanmaktadır. Bu çerçevede Bahreyn’de iktidar ile muhalefetin tutumları ve pozisyonlarındaki sabitlik devlet içerisinde tam bir otorite boşluğu meydana getirmektedir. Devletin otorite oluşturma aracı olarak rızadan ziyade güce odaklanması ve muhalefetin tarihi (iki yüzyılı aşan süre zarfında Halife hanedanına yönelik itirazın sürmesi) ve demografik (ülkede Şiiilerin çoğunluğu oluşturmaları) sebeplerden dolayı bu güç karşısında direncini kaybetmemesi tam olarak ülkede istikrarsızlığın rutinleşmesi problemini de beraberinde getirmektedir. Son dönemde Sünnilerin siyasal, sosyal ve ekonomik anlamda dışlanması meydana getirdiği olumsuz sonuçları Irak örneğinde müşahade ettik. Irak’ta yakından tecrübe edildiği üzere belli bir toplumsal kesimi tüm mekanizma ve süreçlerden engelleme ve tecrit etme tutumu elbette ki mevcut sorunun derinleşmesine ve daha da çatışmacı bir şekle bürünerek, giderek çıkmaz bir duruma evrilmesine neden olmaktadır. Bahreyn yönetimi hem içerideki muhalefetin taleplerini (iç tehdit) hem de bölgesel ve küresel bir tehlike olarak görülen ve kendi güvenliğini doğrudan tehdit eden İran’ı (dış tehdit) tek bir cephe içerisinde değerlendirerek müttefiklerinin (özellikle Batılı ülkelerin)

reform yönünde Bahreyn iç politikasına yönelik müdahalelerinin de önüne geçmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda Bahreyn'in içeride takip ettiği güvenliği perspektif sebebiyle sert tedbirlerin hakim olduğu bir yaklaşım tezahür etmekte ve bu da ülkede ki toplumsal mutabakatın giderek zayıflamasına ve şiddetin normalleşmesine yol açmaktadır. Her ne kadar Suudi Arabistan ve ABD'nin Bahreyn ile olan yakın ilişkisi ve ABD'nin 5. Filosu Bahreyn'de konuşlu olması Bahreyn Kral'ına ciddi bir güç sağlasa da ülkede Şii nüfusun çoğunluğu oluşturması ve muhalif hareketliliğin yüksek olması Bahreyn yönetimi için potansiyel risk oluşturmaktadır. Dolayısıyla Bahreyn'deki siyasal ve sosyal vaziyeti sağlıklı değerlendirmek için iktidar ve muhalefetin arasındaki farklı yaklaşımlara, dış politika ve güvenlik alanlarında oluşturulan ittifaklara dikkatle bakmak gerekmektedir. Bu anlamda 2014 yılı Bahreyn açısından iç politikada cari problemlerin sürdüğü dış politika ve güvenlik alanlarında ise IŞİD ve İran tehdidinin merkezileştiği bir döneme işaret etmektedir.

Bahreyn İç Siyasetinde Uzlaşma Girdabı

2014 yılının başlangıcı Bahreyn iç politikasında iktidar ile muhalefet arasında uzlaşma yönünde çabaların yoğunlaştırıldığı bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak yılın nihayeti ise ülkede gerilimin zirveye ulaştığı ve gerek hükümetin gerekse de muhalefetin köprüleri atmasıyla diyalog çabalarının tamamen çıkmaza girdiği bir döneme tekabül etmektedir. Gösterilerin başladığı tarihten günümüze dek gelinen süreçte Bahreyn yönetiminin özellikle Suudi Arabistan başta olmak üzere Körfez ülkelerinin ve küresel aktörlerin desteğiyle muhalif isyanı bastırdığı ve muhalefetin taleplerini gerçekleştirmediği ortadadır. Ancak muhalefetin direncinin hali hazırda kırılmadığı ve ülkede istikrarın sağlanması hususunda gerekli şartların oluşturulamadığı da bir gerçektir. Dolayısıyla Bahreyn'de iktidarı elinde bulunduran Halife ailesi ile muhalefet arasındaki gerginlik ve bu gerginliğin oluşturduğu siyasal ve toplumsal istikrarsızlık sürmektedir. Eylül 2013'te muhalefetin önde gelen isimlerinden Halil Merzuk'un terörü kışkırtma suçlamasıyla tutuklanmasının ardından ülkenin en önemli muhalif oluşumu olan el-Vifak (Ulusal İslami Uzlaşma Cemiyeti) boykot kararı alarak Ulusal Diyalog sürecinden çekildi. Uzlaşma çabaları 9 Ocak 2014'te Bahreyn hükümetinin Ulusal Diyalog kapsamında muhalefetle yürüttüğü müzakereleri askıya aldığı duyurmasıyla tıkanıldı.¹ Aynı zamanda Başkomutan Yardımcısı ve Başbakan Birinci Yardımcısı olan Velihaht Prens Şeyh Salman bin Hamad el-Halife'nin 15 Ocak'ta muhalefet temsilcileriyle bir araya gelmesi ise umutların tazelenmesi noktasında olumlu karşılandı.² Velihaht Prens benzer çabayı Eylül ayı içerisinde de göstererek kabine oluşumu, seçim bölgeleri, güvenlik, yasama ve yargı reformu gibi beş temel alandaki önerileri muhalefet tarafından reddedildi.³ 14 Şubat 2011'de Arap Baharı süreci ekseninde gelişen protesto gösterilerinin yıldönümü öncesinde önemli bir adım olarak görülen bu yakınlaşma çabaları gerek yaşanan sokak gösterilerinin gerekse de güvenlik güçlerine yönelik saldırıların

ölümlerle neticelenmesi ile gerilimin artmasına ve tarafların mevcut pozisyonlarına geri dönmesine neden oldu. Bahreyn'de muhalefetin özellikle 14 Şubat'ta geçmiş yıllarla mukayese edildiğinde gerek yerel gerekse de küresel bağlamda gösterilerin kapsamı ve etkisinin (özellikle ülkedeki gerilim tablosunu göstermek ve uluslararası tepkileri Bahreyn yönetimi aleyhine çekmek için çok geniş izleyici kitlesi bulunan F1 yarışları sırasında) daha zayıf bir profil sergilediğini söyleyebiliriz.

Bahreyn'de ihtilafın şiddet aracılığıyla tezahür etmesi beraberinde mücadelenin sokak gösterileri, silahlı-bombalı eylemler ve güvenlik güçlerinin aşırı güç kullanımı sonucunu doğuruyor. Gösteriler sırasında birçok gözaltı ve tutuklamalar yapılırken aynı zamanda şiddet kullanımı sebebiyle göstericiler ve güvenlik güçlerinden hayatını kaybedenler oldu. 3 Mart'ta Başkent Manama yakınlarındaki Daih'te gerçekleşen patlamada biri Birleşik Arap Emirliği vatandaşı olan üç polis öldü.⁴ Nisan ayında da Manama'nın doğusundaki Senebis'te protesto gösterisinde güvenlik güçleri bir göstericiyi öldürdü.⁵ Ölümle neticelenen benzeri olaylar yıl içerisinde sık sık yaşandı ve siyasi zeminde yaşanan her tıkanma ve kutuplaşma sonrası karşılıklı olarak şiddetin dozu arttı. Bununla birlikte Bahreyn'de gözaltına alınan insanların sayısının fazlalığı ve tutuklanan göstericilerin kötü hapisane koşulları altında tutuldukları iddiası da muhalefet tarafından sık sık dile getirilerek gösteriler düzenlendi. Şartların iyileştirilmesi için başta el-Vifak olmak üzere muhalif gruplar açlık grevlerine başladı.⁶ Yıl içerisindeki en önemli süreçlerden birisini hiç şüphesiz Kasım ayında ki seçimler oluşturmaktaydı. Muhalefet partileri seçimleri boykot kararı aldı. Yerel ve uluslararası tüm çağrılara rağmen bu kararından vazgeçmedi.⁷ 11 Ekim'de el-Vifak ile birlikte hareket eden dört muhalefet grubunun seçimlere katılmama kararının arkasında seçimlerin bir aldatmacadan ibaret olduğu, hükümetin muhalefete uzlaşma sürecinde samimi yaklaşmadığı ve adil bir seçimi gerçekleştirmenin mümkün olmayacağı düşüncesi yatmaktaydı. Seçimler öncesinde muhalefetin aldığı boykot kararı sonrası idare mahkemesinin 28 Ekim'de el-Vifak'ın faaliyetlerini üç aylığına askıya alması ise krizi daha da derinleştirdi.⁸ ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Jen Psaki de kararla ilgili kaygılarını dile getirirken davayı yakından takip ettiklerini belirtti.⁹

Genel ve Yerel Seçimler

Arap Baharı sürecinde yaşanan protesto gösterilerinden bu yana ilk defa gerçekleştirilen seçimlerde muhalefetin boykot kararı alması ve sandığa gitmemesi Bahreyn'de yine sıkıntılı bir sürecin ortaya çıkmasına sebep oldu. Siyasal partilerin yasak olduğu Bahreyn'de ancak siyasi topluluklar olarak oluşum sağlanması halinde seçimlere katılım imkanı sağlanmaktadır. 11 Ekim'de başta el-Vifak topluluğu olmak üzere ülkedeki muhalefetin büyük bir çoğunluğu seçimlere katılmayacağını açıklayarak boykot etti. Seçmenlere oy kullanmamaları yönünde telkinlerde bulundu.¹⁰ Bahreyn'deki AB üyesi ül-

kelerin büyükelçilerinin seçimlere katılım sağlanması çağrılarını¹¹ ise karşılık bulmadı. El-Vifak'ın siyasi baş danışmanı Halil el-Marzuk boykot kararı parlamento dışında kalarak reform taleplerinin daha güçlü bir şekilde akis bulacağı inancında olduklarını belirtti.¹² El-Vifak 2002 yılındaki seçimleri de boykot etmişti. Buna mukabil 2006'da 17 ve 2010'da 18 milletvekili ile seçimlerde başarı elde etmiş ancak 2011 yılında gösterilerin ardından milletvekilleri istifa ederek parlamentodan çekilmişlerdi. Muhalefetin seçimlere katılmama kararı alması aynı zamanda birçok tecrübesiz bağımsız adayın ortaya çıkmasına neden oldu.¹³ İki meclisli bir yapıya sahip olan Bahreyn'de, 40 koltuklu şura meclisi Kral tarafından ve 40 üyeli ulusal meclis ise seçim yoluyla halk tarafından belirlenmektedir. İki aşamalı seçim sistemi uygulaması gereğince seçimlerin ilk turu 22 Kasım, ikinci turu ise 29 Kasım tarihinde gerçekleştirildi. 40 milletvekilinden oluşan meclis için seçim sonucunda 39 milletvekili belirlenirken yerel seçimler kapsamında ise 29 belediye meclis üyesi seçildi. Bahreyn yasalarına göre, sadece bir milletvekili ve bir belediye meclis üyesi dışarıdan atanmaktadır. Seçimlerde kayıtlı 349 bin 713 seçmen bulunuyordu. 2014-2018 dönemi için bu seçimlerde rekor düzeyde aday seçimlere katıldı. 266 adayın yarıştığı seçimlerde 22 kadın adayın bulunması bir başka rekor olarak kayda geçti.¹⁴

Seçim sonrası en çok tartışılan konuların başında ise seçimlere katılım oranı olmuştur. Bahreyn'de yapılan genel seçimlerin ilk turunda katılım oranı yüzde 51,5 iken, belediye seçimlerine katılım oranı ise yüzde 53,7 olarak açıklandı.¹⁵ Muhalif kanatta yer alan ve boykot kararı alarak seçimlere katılmayan el-Vifak, açıklanan rakamların gerçekle bağdaşmasının mümkün olmadığını belirterek, katılım oranının en fazla %30 olabileceğini ve bu oran içerisinde oy kullanan seçmenlerin %80'ini ülkenin güvenlik güçlerinin oluşturduğu açıklamasında bulundu.¹⁶ Bununla birlikte ilk turda sadece altı aday yeterli oy oranını yakaladı ve 33 milletvekili seçimlerin ikinci turu sonrasında belirlendi. Bahreyn Adalet ve İslami İşler Bakanı Halid Halife, seçim boykot oranının % 16'da kaldığını ifade etti. Seçim sonuçlarına göre Ulusal Meclis'e Selefiler iki, Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın ülkedeki uzantısı olan İslah hareketinin oluşturduğu Milli İslami Kürsü (Minber el-İslami) ise bir sandalye almaya hak kazandı.¹⁷ Rekor düzeyde kadın adayın yarıştığı seçimlerde üç kadın aday mecliste yer aldı. Bahreyn Adalet ve İslami İşler Bakanı Halid el-Halife ise, ikinci turda genel seçimlere katılımın %52,6 oranında gerçekleştiğini açıkladı. Seçim sonuçlarının açıklanmasından sonra Bahreyn Kralı Hamad bin İsa el-Halife, anayasa gereğince istifa eden ve 1970'ten bu güne ülkenin Başbakanı olan amcası Prens Halife bin Salman el-Halife'yi yeni hükümeti kurması için görevlendirdi. Halife bin Salman el-Halife Başbakanlığındaki yeni hükümet, 8 Aralık'ta yemin ederek göreve başladı. Bununla birlikte başta Körfez İşbirliği Konseyi Genel Sekreteri Dr. Abdullatif bin Raşid el-Zayani, diğer Arap devletleri ve Türkiye'nin de aralarında bulunduğu birçok uluslararası aktör seçimlerin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesinden ötürü Kral Hamad bin İsa el-Halife'yi tebrik ettiler. Ancak seçimlerin hemen

akabinde Bahreyn yönetiminin ülke içinde ve dışında yankı uyandıran bir baskın düzenlemesi gerilimin artmasına sebep oldu. Nüfusun çoğunluğunu Şiiilerin oluşturduğu Bahreyn’de, ülkenin Sünni yönetimi ülkedeki önemli Şii din adamlarından Şeyh İsa Kasım’ın evine 25 Kasım’da polis baskını düzenlenmesi ülkede ve özellikle İran’da tepkiyle karşılandı.¹⁸

Şeyh İsa Kasım’a yönelik bu girişim Iraklı Şii Lider Mukteda Sadr ve destekçileri tarafından Irak’ta gerçekleştirilen protesto yürüyüşüyle kınandı.¹⁹ Baskın sonrası oluşan gerilimli atmosfer mevcut kutuplaşmanın daha sert tuma evrilmesi sonucunu doğurdu. Kasım ayında gerçekleştirilen seçimlerin siyaseten gerekli karşılığı oluşturamadığı ise muhalefetin sokaklara inmesiyle gün yüzüne çıktı. Seçimlerden yaklaşık bir ay sonra muhalefet partileri demokratik dönüşüm talebiyle başkent Manama’da gösteri düzenledi.²⁰ Bu gösteride yer alan el-Vifak genel sekreteri Ali Selman kanunları ihlal ettiği gerekçesiyle tutuklandı.²¹

Bahreyn’de El-Vifak Liderinin Tutuklanması ve İç Politik Gerilim

Muhalefetin boykot ettiği sancılı bir seçim sürecinin ardından yeni hükümet kurulmasına rağmen Bahreyn siyasetindeki mevcut gerilimli atmosfer daha da derinleşti. Bahreyn’de mezhepsel manada yaşanan ayrışmanın henüz makul bir çözüme kavuşturulmamış olması ve aksi yönde tedbirlerin daha sert bir şekilde uygulanması ülke içindeki sükunetin sağlanmasını zorlaştırdı. Bahreyn’deki en önemli muhalif hareket olan el-Vifak’ın Genel Sekreteri Ali Selman’ın 28 Aralık’ta gözaltına alınması ve sonrasında tutuklanması ise ülkedeki mevcut huzursuzluğun sokağa daha yoğun bir şekilde yansımaya neden oldu. Başta İran olmak üzere Irak ve ABD de bu karara tepki gösterdiler.²² Özellikle İran Dışişleri Bakanı Cevad Zarif kararı sert bir dille eleştirdi ve el-Vifak lideri Selman’ın serbest bırakılması için çağrıda bulunarak bazı bölge ülkelerinin Dışişleri Bakanlarıyla bu konuda gerekli adımların atılması için temas sağladı. Irak Başbakanı Haydar el-İbadi’nin de üyesi olduğu Irak Ulusal İttifakı ve İran Bahreyn’de tutuklanan muhalif liderin derhal serbest bırakılmasını talep etti ve baskını sert bir şekilde kınadı. Bahreyn ve Körfez İşbirliği Konseyi ise yapılan açıklamaları Bahreyn’in içişlerine müdahale kapsamında değerlendirdi. KİK Genel Sekreteri Abdullatif el-Zayani ise yaptığı açıklamada “Bahreyn’in içişlerine yapılan kabul edilemez bir müdahale” ifadelerini kullandı.²³ Buna mukabil Bahreyn ise İran’ı içişlerine karışmakla suçladı. Bahreyn Dışişleri Bakanlığı, İran Dışişleri Bakanı Cevad Zarif’in el-Vifak Genel Sekreteri Ali Selman hakkındaki çağrısına “kanunlara ve uluslararası temayüllere aykırı ve saldırganca bir politika” diyerek tepkisini gösterdi.²⁴ Bununla birlikte polis ile tutuklamaya tepki gösteren eylemciler arasında sokak çatışmalarının yaşandığını belirtmeliyiz.²⁵ Bahreyn’de muhalefetin seçimleri boykot etmesi ve seçim öncesi ve sonrasında yoğun eleştiriler ile yönetimi hedef almasıyla da ülkedeki siyasi atmosfer tam manasıyla çıkmaza

girdi. Bununla birlikte Bahreyn yönetiminin muhalefete yönelik sergilediği sert tavır ve tutuklamaların bütün bir yıl boyunca sürdüğünü söyleyebiliriz.

Bahreyn'deki Arap Baharı sürecinin ve protesto gösterilerinin önemli figürlerinden olan Bahreyn İnsan Hakları Merkezi direktörü Nebil Recep Mayıs ayında iki yıllık tutukluluğun ardından tahliye oldu.²⁶ Ancak İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu gibi uluslararası birçok kuruluşun da üyesi olması hasebiyle hakkında alınan her karar uluslararası gündemde yer tutan Nebil Recep, 1 Ekim 2014 tarihinde twitter hesabı üzerinden “hükümet kurumlarını karalayan” ifadeler kullandığı suçlamasıyla tekrar tutuklandı.²⁷ IŞİD' e katılan birçok Bahreynlinin ülkenin güvenlik kurumlarından geldiğini ve bu kurumların IŞİD' in ilk “ideolojik kuluçka makinesi” olduğu ifadelerini kullanan Nebil Recep 20 Ocak 2015 tarihindeki bir sonraki duruşmaya kadar tutuksuz yargılanmak üzere 2 Kasım'da serbest bırakıldı.²⁸ Benzer şekilde insan hakları konusunda mücadele veren Havace ailesi de bu yıl içerisinde hem ülke gündeminde hem de uluslararası basında sık sık yer aldı. 2011 yılında rejimi devirme suçlamasıyla tutuklanan ve ömür boyu hapse mahkum edilen baba Abdulhadi el-Havace'nin kızları Zeynep el-Havace ve Meryem el-Havace hakkında da bu yıl içerisinde mahkumiyet kararları verildi. Zeynep el-Havace Ekim ayında Kral Hamad bin İsa el-Halife'nin fotoğrafını yırtmak suretiyle hakaret etmekten 3 yıl hapis ve 8 bin dolar para cezasına çarptırıldı ancak 8 aylık hamile olması sebebiyle serbest bırakıldı. (Şubat ayında çıkarılan yeni yasa kapsamında Bahreyn Kralına hakaret etmek 7 yıl hapis ve 10 bin Bahreyn Dinarı para cezasına çarptırılmaktadır.) Yine de 1 Aralık'ta İçişleri Bakanlığına ait mallara zarar vermek ve memurları aşağılamak suçlamalarından dolayı Zeynep el-Havace hakkında açılan davalarda toplamda 1 yıl 4 ay hapis cezası verildi.²⁹ 30 Ağustos tarihinde Bahreyn'e dönüşü esnasında havaalanında memurları yaralamak suçlamasında tutuklanan ve 18 Eylül'de serbest bırakılan Meryem el-Havace 4 Kasım'da yurtdışına çıkış yasağının kalkmasının ardından Bahreyn'den ayrıldı. Ancak 2 Aralık tarihinde hakkında 1 yıl mahkumiyet kararı verildi.³⁰

Güvenlik Eksenli Dış Politika

2014 yılında Bahreyn dış politikasının ciddi krizlerle beraber yeni inisiyatiflerin hakim olduğu bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel olarak Suudi Arabistan, ABD, İngiltere ve İran ile ilişkiler Bahreyn dış politikasının temelini oluşturmaktadır. İran tehdidine karşı Suudi Arabistan'ın ciddi desteğiyle hareket eden ve ABD, İngiltere gibi küresel aktörlerle girdiği yakın ittifaklar sayesinde güvenlik problemlerini bertaraf etmeye çalışan Bahreyn, dış politikasını aynı zamanda iç politika aracı olarak da kullanmaktadır. Kendi iç kamuoyunda yaşanan kutuplaşma doğal olarak toplumda dış politikaya yönelik bakış açısını da şekillendirmektedir. Bahreyn küçük bir ülke olmasına rağmen sahip olduğu jeopolitik konum dolayısıyla İran karşısında konumlanan küresel ve bölgesel aktörlerden yakın destek almaktadır. 2014 yılında küresel

ve bölgesel gündemin merkezinde yer alan IŞİD ve İran meseleleri benzer şekilde Bahreyn dış politikasının da ana gündem maddeleri olarak öne çıktı. Bu bölümde ABD ve İran ile ilişkiler ayrı olarak değerlendirilecek, Suudi Arabistan ilişkileri Körfez İşbirliği Konseyi içerisinde yaşanan ihtilaf bağlamında ve İngiltere ile ilişkiler ise bir sonraki güvenlik başlığı altında irdelenecektir.

ABD ile İlişkiler

2014 Bahreyn ile ABD ilişkilerinde birçok sorunun yaşandığı bir yıl olarak karşımıza çıkmaktadır. Soğuk Savaş döneminde İngiltere'nin Körfez bölgesinden askeri varlığını çekmesinin ardından Bahreyn ile kapsamlı ilişkiler geliştiren ABD, iki ülke arasındaki stratejik ve özel ilişkiyi Bahreyn'i 2002 yılında "NATO dışı ana müttefik ülke" kapsamına alarak daha da genişletti. Bahreyn'de konuşlu bulunan ve ABD açısından bölgede kritik bir öneme haiz olan ABD 5. Filosu aynı zamanda Bahreyn'in güvenlik politikalarında da mühim bir konuma sahiptir. Bununla birlikte Arap Baharı sürecinin Bahreyn içerisindeki yansımaları ve yönetimin sergilediği tutum hakkında yıl içerisinde Washington yönetimi tarafından müteaddit defalar insan hakları konusunda ve muhalefete yönelik tutumlarda uyarılarda bulunması ve raporlar yayınlaması Bahreyn'i oldukça rahatsız etti.³¹ Temmuz ayında Bahreyn'deki reform sürecine destek sağlamak amacıyla ülkede temaslarda bulunan Demokrasi, İnsan Hakları ve İşgücünden sorumlu ABD Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Tom Malinowski'nin el-Vifak Genel Sekreteri Ali Selman ve diğer yetkililerle görüşmesinde hükümet yetkilileri olmadan bir araya gelmesine Manama Yönetimi çok sert tepki gösterdi. Bu tepkiyi müsteşar Tom Malinowski'nin "iç işlerine açık şekilde karıştığı" gerekçesiyle istenmeyen kişi ilan ederek somutlaştırdı.³² Bununla birlikte Ukrayna krizi sebebiyle Rusya'ya yaptırımların uygulandığı ve bu konuda ABD'nin hassasiyetle yaklaştığının bilindiği bir dönemde Bahreyn'in Rusya ile ilişkilerini karşılıklı ziyaretler ve yatırım anlaşmalarıyla üst seviyeye çıkarması ise ABD tarafında rahatsızlık oluşturdu.³³ ABD'nin söz konusu uyarıları muhalefetle diyalog kurulması ve insan hakları ihlallerine dikkat edilmesi gerektiği telkinleri zemininde şekillense de bu eleştirilerin ABD'nin İran ile nükleer müzakereler yürüttüğü bir süreç içerisinde sarf ettiği gerçeğini de dikkatlerden kaçırmamak gerekmektedir. Ancak ilişkilerdeki bu gerginliği abartılı uzaklaşma yorumları çerçevesinde değerlendirmemek gerekmektedir. Nihayetinde her ne kadar zahiren iki ülke arasında sorunlu tutumlar sergilenmişse de tarafların birbirine olan stratejik bakışları sağlam temellere sahiptir. Kaldı ki IŞİD ile mücadele kapsamında Ortadoğu'da jeopolitik bir değere sahip olan Bahreyn'i ABD'nin ulvi ilkeler lehine ıskalması mümkün görünmemektedir.

İran ile İlişkiler

İran tehdidi Bahreyn yönetiminin gerek iç siyaseti açısından gerekse de dış politikası bakımından en öncelikli risk unsurlarından birisi olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Bahreyn'in mevcut demografik yapısı İran'ın Bahreyn üzerinde etkili olmasını mümkün kılarken aynı zamanda İran'ın bölgesel denkleme cevap üretme alanlarından biri olmasını da sağlamaktadır. Dolayısıyla Bahreyn iç politika da yaşadığı gerilimlerin müsebbibi olarak Tahran yönetimini ve bölgedeki uzantılarını göstermektedir. Yıl içerisinde Bahreyn ile İran yönetimlerinin bu konuda defalarca karşı karşıya geldiğini söyleyebiliriz. İran tarafına eylemcilerin eğitilmesi, silah temin edilmesi ve ülkede gerçekleştirilen şiddet olaylarına destek verilmesi suçlamasını yönelten Bahreyn, Şeyh İsa Kasım'ın evine baskın düzenlenmesi, el-Vifak Genel Sekreteri Şeyh Ali Selman'ın tutuklanması ve keza yıl içerisindeki tutuklamalar üzerine kınayan açıklamalar yapan İran yönetimine ülkenin iç işlerine karışmaması gerektiği uyarısında bulundu.³⁴ 3 Mart tarihinde üç polisin öldürülmesi olayında olduğu gibi benzer silahlı şiddet olaylarının ardından Bahreyn yönetiminden aynı suçlamalar tekrarlandı.³⁵ Dış politikada ise ABD, İngiltere ve Suudi Arabistan ittifaklarının sağladığı güven temelinde hareket eden Bahreyn yönetimi İran tehdidinin bölgesel etkilerini sınırlandırılması hususunda sadık bir müttefik konumundadır. Bununla birlikte uluslararası alanda İran tehdidini yüksek sesle dillendirmesi hissedilen rahatsızlığın müttefik ülkeler nezdinde sürekli hatırlatılması amacına matuftur. Örneğin Financial Times gazetesine verdiği demeçte Bahreyn Dışişleri Bakanı Halid bin el-Halife, Körfez İşbirliği Konseyi kararıyla kurulan ortak ordunun IŞİD ve İran tehdidine yönelik olarak oluşturulduğunu açıkladı.³⁶ Ancak bakanın İran ile ilgili çok açık ifadeler kullanması sonrası bir düzeltme yapmak zorunda kaldığını da belirtmekte fayda var.³⁷ Dolayısıyla Bahreyn açısından İran hem iç hem de dış güvenlik tehdidi olarak savunma politikalarında temel bir konuma sahiptir. Nisan ayında İran adına casusluk yaptıkları gerekçesiyle toplam 12 kişinin ömür boyu hapis cezasına çarptırılması bu konuya ışık tutması bakımından önem arz etmektedir.³⁸ Bu minvalde Bahreyn'in iç politika da sergilediği sert tutum ve İngiltere ile 5 Aralık'ta deniz üssü anlaşması yapması İran'ın savunma politikalarında bölgede daha agresif olmaya sevk edebilir. Bununla birlikte petrol fiyatlarının gerilemesi Rusya ve İran gibi enerji temelli ekonomiler üzerinde sarsıcı etkiler oluşturdu ve Suudi Arabistan'ın petrol arzında kesintiye yanaşmaması ile birlikte tabii olarak Tahran yönetiminin petrol fiyatlarında yaşanan bu düşüşünün müsebbibi olarak Suudi Arabistan'ı gördü. Yaşanan bu petro-politik hesaplaşma iki ülkenin karşılaşma alanlarından biri olan Bahreyn üzerinde istikrarsızlığın daha da artması olarak belirdi.

Körfez İşbirliği Konseyi İçerisindeki İhtilaf ve Bahreyn

Körfez İşbirliği Konseyi içerisinde Mısır'daki askeri darbe sonrası yaşananlar sebebiyle ciddi bir kriz ortaya çıktı. Mısır'da göstericilere yönelik şiddet ve Müslüman Kardeşler'in 'terör örgütü' ilan edilmesini sert bir şekilde eleştiren Katar'ın, Mısır yönetimiyle ilişkileri bozuldu. Darbe sonrası Mısır yönetimine destek olan Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn, 5 Mart 2014 tarihinde Körfez İşbirliği Konseyi'nin Kasım 2013'te imzaladığı

güvenlik anlaşmasına uymadığı ve Körfez İşbirliği Konseyi üyesi ülkelerin içişlerine karışmama ilkelerine aykırı davrandığı gerekçesiyle Katar'dan büyükelçilerini çektiler. Körfez'deki ihtilafın gerginliğe dönüşmesinin asıl nedeni olarak Katar'ın Müslüman Kardeşler'e verdiği desteğin oluşturduğu rahatsızlığı göstermek mümkündür. Körfez İşbirliği Konseyi'nin 16 Kasım'da Riyad'da düzenlenen olağanüstü toplantısının ardından yaklaşık sekiz aydır devam etmekte olan ilişkilerdeki gerginliğe son verildiği ve Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn büyükelçilerinin Doha'ya geri döneceği açıklandı.³⁹ Kuruluş tarihinden bugüne kadar ki 33 yıllık süre boyunca yapılan ilk olağanüstü toplantı olması özelliğini taşıyan Riyad Zirvesi, Suudi Arabistan Kralı Abdullah'ın ve Kuveyt Emiri Şeyh Sabah El-Ahmet El-Cabir El-Sabah'ın çabalarıyla gerçekleştirildi. Zirvenin sonuç bildirisinde, 17 Nisan'da imzalanan Riyad Anlaşması'na (Konsey üyesi ülkeler birbirlerinin istikrar, güvenlik ve çıkarlarına hanel getirmeyeceklerine dair taahhütte bulundular) binaen "Ek Riyad Anlaşması" imzalandı ve Konsey ülkelerinin birlik ve beraberliği ve halklarının geleceği için anlaşmanın önemine vurgu yapıldı.

Körfez İşbirliği Konseyi üyesi ülkeler arasında uzlaşa sağlanmasında bölgede devam eden kaos karşısında kolektif hareket etme zaruriyetinin ve IŞİD ile mücadele gibi mühim konu göz önünde bulundurularak bir öncelikler tercihinde bulunulduğu çerçevesinde izah edilebilir. Bahreyn açısından Katar ile yaşanan ayrışma da üç önemli sorundan söz edilebilir. Birincisi diğer Körfez ülkelerinin temel endişesi olan Müslüman Kardeşler korkusunun Bahreyn özelinde yerel anlamda bir karşılığı yoktur. Zira Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri Müslüman Kardeşleri terör listesine almasına rağmen Bahreyn, Müslüman Kardeşler'in ülkedeki kolu olan Milli İslami Kürsü'nün (Minber el-İslami) Halife ailesi ile yakın işbirliği içerisinde bulunması dolayısıyla böyle bir yola başvurmamıştır.⁴⁰ İkincisi ise özellikle Suudi Arabistan'ın Bahreyn dış politikasındaki ağırlığına binaen Bahreyn'in aynı paralelde hareket etme isteği ve üçüncüsü de Katar'ın Bahreynlilere yönelik vatandaşlık imkanı sağlamasının oluşturduğu problemler olarak sıralayabiliriz.⁴¹ Bahreyn açısından Suudi Arabistan'ın desteğini almak ve dış politikasında bu desteği gözeterek hareket etmek son derece önemli bir husustur. 2011 yılında tecrübe edildiği üzere özellikle güvenlik ve ekonomi konularında Bahreyn yönetimi için hayati bir anlam taşıyan Suudi Arabistan desteği beraberinde sağlanan imkanların kaybedilmemesi için dış politikada benzer yol haritasını takip etme ve eşgüdüm içerisinde olma kabulünü de beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte sağlanan uzlaşa çerçevesinde 9- 10 Aralık'ta Katar'da gerçekleştirilen 35. KİK liderler zirvesinde Bahreyn Kralı da hazır bulundu. Zirvede Bahreyn'i ilgilendiren en önemli kısım olarak Bahreyn'de konuşlandırılacak bir Deniz Gücü oluşturulması kararını göstermemiz mümkündür. Ayrıca Katar ile yaşanan ayrışma sebebiyle Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn, 5 Ocak-1 Şubat tarihleri arasında Katar'da düzenlenecek olan Erkekler Dünya Hentbol Şampiyonasını boykot kararı aldı. Ancak Katar'da sağlanan uzlaşının ardından her iki ülke de turnuvaya katılmak için Hentbol

Federasyonu'ndan talepte bulundular fakat turnuva takviminin yakınlığı gerekçe gösterilerek federasyon tarafından reddedildi.⁴²

Bahreyn'in bu yıl içerisinde dış politikada en dikkat çekici hamlesi olarak Rusya ile yakınlaşma çabalarını gösterebiliriz. ABD'nin İran ile nükleer müzakereler çerçevesinde uzlaşma adımlarını arttırdığı ve Bahreyn'e yönelik insan hakları ihlalleri eleştirilerini yoğunlaştırdığı bir dönemde Bahreyn, Rusya ile ilişkilerine ivme katmaya çalıştı. Önce Velihaht Prens Selman bin Hamad el-Halife' de 28-30 Nisan'da Rusya'yı ziyaret etti. Ardından Kral Hamad bin İsa el-Halife'nin 11 Ekim'de Rusya'ya giderek Başkan Putin ile ikili ilişkilerin güçlendirilmesi kararlılığında olduğunu belirtti.⁴³ Rusya'ya uygulanan ambargoya rağmen iki ülke arasında ekonomik bir yakınlaşma meydana gelmesi ise ABD tarafında rahatsızlık oluşturdu. Bu ekonomik ve siyasi yakınlaşma Bahreyn'e ait Gulf Air havayollarının Kasım ayında Manama ile Moskova arasında direkt uçuşlara başlaması ile somutlaştı.⁴⁴ Bununla birlikte Bahreyn Asya derinliğini güçlendirmek amacıyla son dönemlerde başladığı açılımlarına bu yıl da devam etti. Kral Hamad bin İsa el-Halife Şubat, Mart ve Nisan aylarında sırasıyla Hindistan, Pakistan ve Kazakistan'a devlet ziyaretlerinde bulundu. Daha önceden de Japonya (Nisan 2012), Tayland (Nisan 2013) ve Çin (Eylül 2013) ziyaretleri gerçekleştiren Kral, bu adımlarıyla hem Bahreyn'in dış politikada yeni alanlar kazanmasına hem de ekonomik etki alanını genişletme amacına binaen yeni fırsatlar yakalama arzusunda. Bahreyn'de yaklaşık yüz bin Pakistanlı yaşadığı göz önünde bulundurulduğunda Bahreyn Kralı'nın 18-20 Mart tarihlerinde gerçekleştirdiği Pakistan ziyaretinin önemi de ortaya çıkmaktadır. Özel ve diplomatik pasaport sahipleri için kısa süreli vize muafiyeti, Manama ve İslamabad'ın kardeş şehir ilan edilmesi, küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişimine yönelik işbirliği, kültür-sanat, yükseköğretim ve üniversiteler arasında işbirliği olmak üzere iki ülke arasında altı alanda mutabakat anlaşmasına imza atılması ise ilişkilerin boyutunu ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir.⁴⁵

İç Güvenliğin Tahkim Edilmesi ve Bölgesel Güvenlikte Bahreyn'in Rolü

Bahreyn'in özellikle hem iç hem de bölgesel güvenlik perspektifinde önemli adımlar attığını ve bu adımların geniş kapsamlı sonuçlar doğuracağını söyleyebiliriz. İngiltere ile imzalanan ve İngiltere'nin Körfez'e dönüşü olarak yorumlanan üç anlaşması ve IŞİD ile mücadelede Bahreyn'in küresel aktörlerle birlikte hareket etmesi kendi stratejik konumunu ortaya koyması bakımından başarılı hamlelerdi. IŞİD'in Irak ve Suriye'de etki alanını genişletmesiyle bölgesel düzlemde tüm ülkeleri güvenlik yaklaşımlarını yeniden düzenlemeye sevk etti. IŞİD ile mücadele için ABD liderliğinde oluşturulan ittifakta yer alan Bahreyn, ülkede konuşlu bulunan ve stratejik öneme sahip ABD 5. filosuna ev sahipliği yapması sebebiyle özellikle lojistik anlamda koalisyon içerisinde etkin olarak yer aldı. İlaveten IŞİD'e yönelik gerçekleştirilen hava operasyonlarına da iki savaş uçağıyla aktif olarak destek verdi.⁴⁶ ABD ile

stratejik değere sahip ilişkileri bulunan Bahreyn'in IŞİD ile mücadelede yer alması yıl içerisinde iki ülke arasında gergin seyreden ilişkilerin yumuşamasına vesile olması bakımından da önem arz etmektedir. Bahreyn bu mücadele bağlamında 9 Kasım'da başkent Manama'da 30 ülkeden temsilcilerin ve BM, Dünya Bankası ve IMF gibi birçok uluslararası kuruluşun katıldığı 'Manama Terörün Finansmanı ile Mücadele Konferansı'na ev sahipliği yaptı. Konferans sonrasında terörün finansmanı ile mücadele için 7 maddelik tavsiyeden müteşekkil Manama Deklarasyonu açıklandı.⁴⁷ Konferans'taki konuşmasında "bölge içerisindeki bazı kişi ve grupların IŞİD'e finansman sağladığı"⁴⁸ iddiasında bulunan Dışişleri Bakanı Halid bin Ahmed bin Muhammed el-Halife, el- Arabiya gazetesine verdiği röportajda ise Bahreyn'in IŞİD'e yönelik operasyonlara katılmasının "sembolik değil zararı" olduğunu belirtti.⁴⁹ Bununla birlikte Manama yönetimi 27 Mart'ta diğer Körfez ülkeleri gibi yurtdışında savaşan vatandaşlarının iki hafta içerisinde ülkelerine geri dönmeleri çağrısında bulunurken aksi yönde hareket edenlerin ülke güvenliğine tehdit oluşturacaklarını belirterek vatandaşlıktan çıkarılma dahil tüm tedbirlerin uygulanacağını açıkladı.⁵⁰ IŞİD tehdidinde yönelik oluşturulan koalisyonda bölgesel ve küresel aktörlerle birlikte hareket eden Bahreyn bu tehdidin kendi iç güvenliği açısından oluşabilecek risk alanlarını minimize etmeye çalıştığını da belirtmek gerekmektedir. Bununla birlikte 5-7 Aralık tarihlerinde Bahreyn'de "IISS Manama Dialogue 2014" kapsamında onuncusu gerçekleştirilen güvenlik zirvesine İngiltere, Irak, Mısır, BAE ve Kanada Dışişleri Bakanları'nın yanı sıra İngiltere ile Fransa'nın savunma bakanları da katıldı. Bahreyn'de seçimlerin hemen sonrasında yapılan bu zirveye katılımın bu denli yüksek olması ve zirvenin temasının terör ile mücadele olarak belirtilmesi aslında Körfez güvenliğinin ve özel olarak Bahreyn'in bu bağlamdaki rolü üzerinde durulması gereken bir husustur.

İngiltere ile yakınlaşma

Özellikle ekonomi ve askeri alanlarında çok köklü ilişkilere sahip olan İngiltere ve Bahreyn bölgede yüksek düzeyli işbirliği sergilemektedirler. İlişkilerdeki bu yüksek düzey elbette ki Bahreyn'in jeopolitik konumunun ve İngiltere'nin Körfez bölgesine yönelik stratejik hedeflerinin de bir yansımasıdır. İngiltere ile Bahreyn 5 Aralık'ta İngiltere'nin Bahreyn'deki askeri varlığını tahkim eden yeni bir deniz üssü yapılması için anlaşma imzaladılar. Bu önemli güvenlik anlaşması Manama güvenlik zirvesinde açıklandı.⁵¹ Yaklaşık 40 yılı aşkın bir süre sonrasında İngiltere'nin Körfez'e dönüşü olarak nitelendirilen bu üssün 2016 yılında hizmete girmesi hedeflenmektedir. İngiltere'nin Bahreyn'deki askeri mevcudiyetini güçlendirme amacını taşıyan anlaşma Manama'da İngiltere ve Bahreyn Dışişleri Bakanları tarafından imzalandı. Manama'da kurulması planlanan deniz üssününün hem İngiltere hem de Bahreyn açısından stratejik bir anlaşma olduğunu söyleyebiliriz. Kraliyet donanmasının Körfez'deki kapasitesini güçlendirmesi bakımından kritik bir hamle

olarak görülebilecek bu adımla birlikte anlaşma çerçevesinde üzerinde önemle durulan askeri varlığın “daimi” olacağı ibaresi yer almaktadır. İngiltere’nin 1971 yılında çekildiği Körfez bölgesine bu anlaşma sonrası geri dönüyor olması son dönemde Körfez bölgesinde güçlü bir şekilde yer alma arzusunun da tezahürüdür.⁵² 15 milyon pound olarak hesaplanan yeni üssün maliyetinin büyük bir kısmının (bazı kaynaklara göre tamamının) Bahreyn tarafından karşılanacağını da söylemekte yarar var. Halihazırda İngiltere’nin Bahreyn’deki Mina Salman limanında dört adet mayın avcısı savaş gemisi bulunmaktadır. Körfez bölgesindeki güvenlik dengesi bu adımla birlikte yeni bir tablo ile karşımızda durmaktadır. İngiltere Savunma Bakanı Michael Fallon üsle ilgili açıklamasında, “Bu yeni üs, Kraliyet Deniz Kuvvetleri’nin bölgedeki varlığını kalıcı olacak genişletecek ve İngilizlerin Körfez’deki istikrarı sağlamak için buraya daha büyük savaş gemileri göndermesinin önünü açacaktır. Biz Körfez’e yeniden uzun vadede varlığımızı sürdüreceğiz bir üs kuruyoruz” ifadelerini kullandı.⁵³ İngiltere Dışişleri Bakanı Philip Hammond anlaşma sonrası yaptığı açıklamada, “Körfezde yeniden uzun süreli olarak konuşlanacağız. Bu anlaşma, İngiltere Kraliyet Donanması’nın Bahreyn’deki varlığının gelecekte de devamını garanti edecek” değerlendirmesinde bulundu. Bahreyn Dışişleri Bakanı Şeyh Halid ise anlaşmanın bir an önce hayata geçirilmesini umduklarını belirterek, “Anlaşma, bölgedeki zorlu şartlar karşısında bölgesel güvenliğinin ve istikrarın korunmasındaki ortak kararlığımızı teyit ediyor” ifadesini kullandı.⁵⁴ İngiltere’nin üsse dört adet mayın avcısı savaş gemisine ilaveten destroyerler ve uçak gemisi konuşlandırılacağı öngörülmüyor.⁵⁵ Bahreyn’in de bu anlaşmaya büyük önem verdiğini belirtmek gerekir. Seçimlerde Şii muhalefetin boykot kararı almasının ardından seçimler sonucunda yeni hükümet kurulsun da iç politika da kaynaklı bir hareketlilik bulunduğunu da göz önünde bulundurmamız gerekiyor. Seçim sürecinde sokak gösterilerine rastlansa da geniş bir protesto olmadı. Ancak seçimlerden hemen sonra İngiltere ile imzalanan anlaşma sonrası 8 ve 9 Aralık’ta iki ayrı saldırı düzenlendi. Bahreyn patlamalardan Hizbullah’ı sorumlu tuttu. Ülkedeki Şii çoğunluğun İngiltere ile imzalanan anlaşmadan rahatsız olduğunu ve protesto ettiğini belirtmekte fayda vardır. Zira bu anlaşmayı İngiltere’nin Bahreyn’deki insan hakları ihlallerinin görmezden gelmesinin bir ödülü olarak değerlendirmektedirler.⁵⁶ Körfez’de ABD (Katar ve Bahreyn’de) ve Fransa (BAE’de) ile birlikte İngiltere’nin de (Bahreyn’de) askeri varlığını güçlendirmesinin başta Bahreyn olmak üzere Körfez’in güvenlik endişelerini gidermekte ve IŞİD ve İran’a karşı güçlü bir konum elde etme imkanı da sağladığını söyleyebiliriz. Bununla birlikte Bahreyn’in İngiltere ile yakınlaşmasına gerekçe olarak Bahreyn’in güvenlik politikalarında ABD’ye alternatif bir partner bulma isteği yatmaktadır. ABD donanmasına ait 5. Filo’nun konuşlu bulunduğu Bahreyn’de bu yeni güvenlik perspektifinin nasıl işleyeceğini zamanla müşahade edilecektir.

Bahreyn ekonomisi ve Türkiye ile İlişkiler

Diğer Körfez ülkeleriyle mukayese edildiğinde oldukça kısıtlı petrol kaynaklarına sahip olan Bahreyn, hiç şüphesiz petrol dışı ekonomik çeşitliliğinin sağladığı imkanlar sebebiyle yıl içerisinde petrol fiyatlarında yaşanan hızlı düşüşten etkilense de bir türbülans yaşamadı. Körfez ülkelerine nispeten Bahreyn ekonomisinin petrol sektörüne olan bağımlılığının az olması, bankacılık ve finans sektöründe bölgede önde gelen oyuncuların biri olması hem büyüme rakamlarına hem de ülke ekonomisinin makro sonuçlarına doğrudan yansımıştır. Bahreyn Ekonomik Kurulu 2014 yılında GSYH'nin %4'ün üzerinde bir büyüme kaydedeceğini tahmin etmektedir.⁵⁷ Özellikle petrol dışı sektörün iyi bir büyüme yakalamasıyla Bahreyn ekonomisi 2014 yılının ilk çeyreğinde %3,1, ikinci çeyreğinde %5,7 ve üçüncü çeyreğinde %5,1'lik büyüme rakamlarına ulaşmıştır.⁵⁸ %12,3 lük büyüme rakamıyla inşaat Bahreyn ekonomisi içerisinde en hızlı artış gösteren sektör oldu.⁵⁹ Büyüme de bir başka etkili sektör ise bankacılıktır. Bahreyn'de mevcut bulunan toplam 404 finans kuruluşuyla birlikte bankacılık sektörünün GSYH içerisindeki payı %16,7 gibi yüksek bir rakam düzeyindedir.⁶⁰ Bahreyn, The Wall Street Journal Gazetesi ve Heritage Vakfı tarafından her yıl düzenli olarak hazırlanan Ekonomik Özgürlük Endeksi'nin 2015 raporunda 73,4'lük puanla ekonomik özgürlükler açısından 178 ülke arasında 18. sırada yer alırken, Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesi içerisinde ise birinci oldu.⁶¹ 2014 yılında Bahreyn ekonomisi için önem arz eden bir başka gelişme ise başta turizm sektörü olmak üzere ekonomiye ciddi bir dinamizm getirmesi beklenen yeni bir köprü inşa edilmesi kararı oldu. Bahreyn ile Suudi Arabistan arasındaki 25 km² uzunluğundaki mevcut Kral Fahd (1986) köprüsüne ilaveten iki ülkeyi birbirine bağlayacak Kral Hamad isimli ikinci bir köprünün yapılması kararlaştırıldı. Suudi Arabistan Kralı Abdullah ile Bahreyn Kralı Hamad bin İsa el- Halife'nin 5 Eylül'de Cidde'de yaptıkları görüşmenin ardından yapılması planlanan köprünün Bahreyn'in kuzeyi ile Suudi Arabistan'ın doğusunu birleştirmeyi hedeflediği belirtildi.⁶² Ayrıca Bahreyn ekonomisini canlandıracak bir diğer gelişme ise yeni bir havaalanı yapılmasına karar verilmesi oldu. Bununla birlikte 8 Nisan'da Londra'da gerçekleştirilen İngiltere-Bahreyn İslami Finans zirvesinde katılım bankacılığı hususunda ciddi bir altyapıya sahip olan Bahreyn ile bu alanda etkin bir şekilde yer almak isteyen İngiltere arasında mutabakat zaptı imzalandı.⁶³ Buna mukabil Bahreyn ekonomisi açısından olumsuz yönde devam eden kamu borçları özellikle 2011 yılındaki ayaklanma sonrasında savunma harcamalarının artış göstermesiyle beraber ciddi bir problem olarak ortaya çıktı. Kamu borçları 2012 yılında 11,2, 2013 yılında 13,2 ve 2014 yılında 15,7 milyar dolar olarak belirdi. Borçların GSYH içerisindeki payları sırasıyla %40 (2012), %44 (2013) ve yaklaşık %50 (2014) olması ülke ekonomisi için alarm durumunu göstermektedir. IMF, Bahreyn kamu borçlarının 2018 yılında 20 milyar dolara ulaşarak GSYH'nin %60'ını oluşturacağını öngörmektedir.⁶⁴

Türkiye ile Bahreyn arasındaki ilişkilerin ekonomi temelli bir yapıya sahip olduğunu söyleyebiliriz. İlişkilerin stratejik boyuta taşınmaması hem Bahreyn'in kendi iç dinamiklerinde yaşanan gerilimler hem de stratejik önceliklerine Türkiye'nin katkı sağlamasının güçlüğünden kaynaklanmaktadır. Jeopolitik olarak Körfez ülkeleri ile İran arasında yaşanan gerilimlerin tampon alanı olarak karşımıza çıkan Bahreyn'in Arap Baharı sürecinde içinde bulunduğu durum itibarıyla de Türkiye ile stratejik boyutta yakınlaşması imkansızdı. Ancak iki ülke arasındaki ilişkilerin orta düzey bir iletişime sahip olduğunu ifade edebiliriz. Ocak ayında Meclis Başkanı Cemil Çiçek Bahreyn'e resmi bir ziyaret gerçekleştirirken Haziran ayında Bahreyn Temsilciler Meclisi Başkanı Halife Bin Ahmed el- Dahrani mevkidaşına iade-i ziyarette bulundu. 10 Eylül'de ise Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu Körfez turu kapsamında Bahreyn'e bir çalışma ziyareti gerçekleştirdi. Türkiye ile Bahreyn arasında 2014 yılı içerisinde gerçekleştirilen ticaret hacmi yaklaşık 500 milyon dolar civarındadır. Türkiye 204.085 dolarlık ihracat gerçekleştirdiği Bahreyn'den 294.342 dolarlık ithalatta bulundu. İki ülke arasındaki ticaret hacmi geçmişine bakıldığında 2007 yılından beri ilk defa Bahreyn lehine oluşan ticaret dengesi ortaya çıkmaktadır.⁶⁵ Bununla birlikte Türkiye'deki özel sektörün yurtdışından sağladığı uzun vadeli kredilerde Bahreyn önemli bir yer tutmaktadır. Özel sektörün aldığı toplam 167 milyar dolarlık kredi hacminde Bahreyn yaklaşık 12 milyar dolarlık kredi sağlayıcısı konumundadır.⁶⁶

Kronoloji:

- **7 Ocak:** Meclis Başkanı Cemil Çiçek Bahreyn ziyaretinde bulundu.
- **16 Ocak:** Başkomutan Yardımcısı ve Başbakan Birinci Yardımcısı olan Veliaht Prens Şeyh Salman bin Hamad el-Halife 15 Ocak'ta muhalefet temsilcileriyle bir araya geldi.
- **12 Şubat:** Başkent Manama'da yürüyüş düzenleyen muhalifler 2011'de başlayan ayaklanmaların 3. yıldönümü için sokağa çıkma çağrısı yaptı.
- **13 Şubat:** 2011'deki ayaklanmaların yıl dönümünden bir gün önce başkent Manama'da toplanan göstericilere polis müdahale etti.
- **14 Şubat:** 2011'deki ayaklanmaların yıl dönümü nedeniyle hükümete karşı yapılan gösterilerin ilk gününde 29 kişi gözaltına alındı.
- **15 Şubat:** Başkent Manama'nın yakınlarında Şiiilerin yaşadığı Deyr köyünde polisleri hedef alan saldırıda bir polis öldü, biri de yaralandı.
- **18-20 Şubat:** Bahreyn Kralı Hamad bin İsa el- Halife Hindistan'a resmi ziyarette bulundu.
- **3 Mart:** Başkent Manama yakınlarında polisin göstericileri dağıtmaya çalıştığı sırada bir patlama oldu. Patlamada üç polis hayatını kaybetti. Polislerden biri Birleşik Arap Emirliği kökenliydi.
- **5 Mart:** Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn Katar'dan büyükelçilerini çektiler.
- **18-20 Mart:** Bahreyn Kralı Hamad bin İsa el- Halife'nin Pakistan'a ziyaret gerçekleştirdi.
- **22 Mart:** Bahreyn Dışişleri Bakanı, Suudi Arabistan'ın "terör örgütü" ilan ettiği Müslüman Kardeşler'i terör örgütü olarak görmediğini açıkladı.
- **23 Nisan:** Bahreyn'de yaklaşık bir yıldır yargılanan 12 kişi "İran adına casusluk yaptıkları" iddiası ile ömür boyu hapis cezasına çarptırıldı.
- **25 Haziran:** Muhalefetin önemli isimlerinden Halil Merzuk şiddeti teşvik etme ve terörist gruplarla bağlantılı olması suçlamasından aklandı.
- **8 Temmuz:** Bahreyn hükümeti, ABD'li müsteşar yardımcısı Malinowski'yi, ülkeyi ziyareti sırasında Şii muhalefet grubu el-Vifak ile görüşerek ülkenin içişlerine karıştığı gerekçesiyle "istenmeyen kişi" ilan etti.
- **15 Ağustos:** Bahreyn Kralı Hamad bin İsa el- Halife Cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanan Recep Tayyip Erdoğan'a tebrik telgrafı yolladı.
- **28 Ağustos:** Bahreyn Dışişlerinden Sorumlu Devlet Bakanı Ghanem Bin Fadhel Al-Buainain 12. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın devir teslim törenine katıldı.

- **10 Eylül:** Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu Körfez turu kapsamında Bahreyn'e bir ziyaret gerçekleştirdi.
- **12 Ekim:** Kral Hamad bin İsa el-Halife'nin 11 Ekim'de Rusya'ya gidecek Başkan Putin ile bir araya geldi.
- **28 Ekim:** Bahreyn'in en önemli muhalefet oluşumu el-Vifak'ın faaliyetleri üç aylığına askıya alındı.
- **16 Kasım:** Suudi Arabistan, Bahreyn ve Birleşik Arap Emirlikleri, Katar'ın Mısır politikasına tepki olarak Doha'dan çektikleri büyükelçilerini tekrar Katar'a gönderme kararı aldı.
- **22 Kasım:** Bahreyn'de Arap Baharı sonrasında gerçekleştirilen parlamento ve yerel seçimlerinin ilk turu yapıldı.
- **29 Kasım:** Bahreyn'de Arap Baharı sonrasında gerçekleştirilen parlamento ve yerel seçimlerinin ikinci turu gerçekleşti.
- **5 Aralık:** Bahreyn ve İngiltere arasında Manama'da kurulması planlanan yeni üssün anlaşması imzalandı.
- **28 Aralık:** Muhalefet grubu el-Vifak'ın lideri Ali Selman tutuklandı.

Notlar

- 1 "Bahrain: National dialogue talks collapse", *BBC*, 9 Ocak 2014.
- 2 Bill Law, "Time running out as Bahrain tries to revive national dialogue", *BBC*, 30 Ocak 2014.
- 3 "Ten milestones for Bahraini democracy" 4 Şubat 2015, <http://www.citizensforbahra-in.com/index.php/entry/ten-milestones-for-bahraini-democracy>
- 4 "Bomb at Bahrain protest kills three policemen", *Al Jazeera*, 4 Mart 2014.
- 5 "Bahraini man dies two months after being shot by police: family", *Reuters*, 18 Nisan 2014.
- 6 "Bahreyn muhalefeti açlık grevinde", *Al Jazeera Turk*, 1 Mayıs 2014.
- 7 "Bahrain opposition groups announce elections boycott", *BBC*, 11 Kasım 2014.
- 8 "Bahrain court suspends main Shia opposition group a month before election", *The-guardian*, 28 Ekim 2014.
- 9 Farishta Saeed, "Bahraini opposition group suspended for three months", 29 Ekim 2014.
- 10 "Bahrain election: the runners and refusers", *al-Araby al- Jadeed*, 20 Kasım 2014.
- 11 "Statement from the EU Members in Bahrain", 16 Ekim 2014. <https://www.gov.uk/government/world-location-news/statement-from-the-eu-members-in-bahrain>
- 12 Bill Law , "Bahrain opposition: Boycotting poll is our only option", *al-Araby al- Jadeed*, 21 Kasım 2014.
- 13 Bill Law, "Bahrain elections: More questions than answers", *al-Araby al- Jadeed*, 22 Kasım 2014.
- 14 Habib Toumi, "A day of firsts in Bahrain elections", *Gulf News*, 21 Kasım 2014.
- 15 "Parliamentary elections turnout is 51.5 %, minister says" *Bahrain News Agency*, 24 Kasım 2014.
- 16 Justin Gengler, "Electoral rules (and threats) cure Bahrain's sectarian parliament", *The Washington Post*, 1 Aralık 2014.
- 17 "Parliamentary, municipal election results announced", *Bahrain News Agency*, 29 Kasım 2014. ; "Brotherhood snatch one seat in Bahrain's new parliament", *Middle East Monitor*, 30 Kasım 2014.
- 18 Geneive Abdo, Lulwa Rizkallah, "Falling Dominos: Bahrain's Sectarian Turmoil", *The National Interest*, 31 Aralık 2014.
- 19 Abdelhak Mamoun, " Sadrists protest against Bahraini forces' raid on the home of the Bahrain religious Issa Qassem", *Iraqinews*, 30 Kasım 2014.
- 20 "Bahreyn'de demokratik dönüşüm talebi", *Cnnturk*, 27 Aralık 2014.
- 21 "Bahrain detains Shia opposition leader", *Al Jazeera*, 29 Aralık 2014.
- 22 "Bahreyn'de muhalif liderin tutuklanmasına tepki yağdı", *Radikal*, 2 Ocak 2015.
- 23 "GCC rejects interference", *Gulf Daily News*, 2 Ocak 2015.
- 24 "Bahreyn'den İran'a kinama" *Dunya Bülteni*, 1 Ocak 2015 .
- 25 "Anger as Bahrain holds Al-Wefaq chief", *The Daily Star*, 31 Aralık 2014.
- 26 "Bahrain activist Nabeel Rajab released from prison", *BBC*, 24 Mayıs 2014.
- 27 "Prominent Bahraini activist Nabeel Rajab arrested over 'tweets'", *Al-Akhbar English*, 2 Ekim 2014.
- 28 "Bahrain human rights activist arrested over tweets", *BBC*, 2 Ekim 2014.

- 29 "Bahrain activist sentenced to additional jail terms", *Reuters*, 9 Aralık 2014.
- 30 "Prominent Bahraini activist Maryam al-Khawaja sentenced to one year in jail", *Al-Akhar English*, 1 Aralık 2014.
- 31 "Bahrain rejects US State Department report on violence", *Asharq Al-Awsat*, 28 Mayıs 2014.
- 32 FELICIA SCHWARTZ , "Tension Between Bahrain and U.S. Continues Over Diplomat's Expulsion", *The Wall Street Journal*, 14 Temmuz 2014.
- 33 "U.S. tells ally Bahrain 'not the time' to do business with Russia", *Reuters*, 30 Nisan 2014.
- 34 "Bahrain condemns Iran's flagrant interference", *Bahrain News Agency*, 1 Ocak 2015. ; "Bahrain accuses Iran of training rebels", *Al Jazeera*, 3 Ocak 2014. ; "Foreign Ministry strongly condemns Iran's provocative statements", *Bahrain News Agency*, 3 Kasım 2014. ;
- 35 "Bahrain and Iran trade accusations at U.N. rights forum", *Reuters*, 6 Mart 2014.
- 36 "Gulf states launch joint command to counter Isis and Iran close", *Financial Times*, 30 Kasım 2014.
- 37 "Statement by the Ministry of Foreign Affairs", *Bahrain News Agency*, 2 Aralık 2014.
- 38 "Bahrain sentences 12 people for life for spying, Iran links", *Reuters*, 22 Nisan 2014.
- 39 Peter Kovessy and Shabina S. Khatri , "GCC diplomats to return to Doha after new agreement signed", *Dohaneews*, 17 Kasım 2014.
- 40 Ibrahim Hatlani, "Bahrain Between its Backers and the Brotherhood", *Carnegieendowment*, 20 Mayıs 2014. <http://carnegieendowment.org/sada/2014/05/20/bahrain-between-its-backers-and-brotherhood/hb88>
- 41 Justin Gengler , "Bahrain Drain", *Foreign Affairs*, 5 Eylül 2014. <http://www.foreignaffairs.com/articles/141963/justin-gengler/bahrain-drain>
- 42 "Bahrain, UAE barred from retaking worlds places", *Saudi Gazette*, 25 Kasım 2014.
- 43 "Putin at talks with Bahrain's king confirms positive development of cooperation", *TASS*, 12 Ekim 2014.
- 44 "Gulf Air Moscow flights to help relations with Russia soar", *Bahrain News Agency*, 8 Kasım 2014.
- 45 "Pakistan, Bahrain sign six agreements to boost bilateral ties, investment", *Express Tribune*, 18 Mart 2014.
- 46 "ABD-Arap koalisyonu IŞİD'i vurdu ", *Sabah*, 24 Eylül 2014.
- 47 "Manama Declaration on Combating the Financing of Terrorism issued", *Bahrain News Agency*, 9 Kasım 2014.
- 48 "Bahreyn'den IŞİD'e finansman iddiası", *Yeni Şafak*, 9 Kasım 2014.
- 49 "Bahrain's role in U.S.-led raids on ISIS 'not symbolic:' FM", *Al Arabiya News*, 26 Eylül 2014.
- 50 Mohammed al-Jayousi , "Bahrain urges citizens fighting abroad to return home", *al-shorfa*, 2 Nisan 2014.
- 51 Richard Spencer , "Britain returns 'East of Suez' with permanent Royal Navy base in Gulf", *The Guardian*, 6 Aralık 2014.
- 52 "Britain to boost military presence in Persian Gulf", *Asharq Al-Awsat*, 7 Aralık 2014.
- 53 "İngiltere Bahreyn'de deniz üssü kuruyor", *Radikal*, 6 Aralık 2014.
- 54 "İngiltere Basra Körfezi'nde askeri üs kuruyor", *Yeni Şafak*, 6 Aralık 2014.

- 55 "Britain to build first permanent Middle East military base in four decades" , *The Guardian*, 6 Aralık 2014. , Ayrıca bkz. <https://www.gov.uk/government/news/uk-bahrain-sign-landmark-defence-agreement>
- 56 PAUL ROGERS , "Britain in Bahrain: eyes wide shut" Open Democracy, 11 Aralık 2014. <https://www.opendemocracy.net/paul-rogers/britain-in-bahrain-eyes-wide-shut>
- 57 "Bahrain's GDP grows over 4% in 2014: EDB", *Saudigazette* , 12 Ocak 2015.
- 58 "Bahrain Economic Quarterly" Aralık 2014, <http://www.bahrainedb.com/en/EDBDocuments/BEQ-December-2014.pdf>
- 59 "How will depressed oil prices impact Bahrain's economy?" 20 Ocak 2015. <http://www.citizensforbahrain.com/index.php/entry/how-will-depressed-oil-prices-impact-bahrain-s-economy>
- 60 Adnan Ahmad Youssef , "Bahrain economy growing despite oil price slump", *Al monitor*, 14 Ocak 2015.
- 61 "2015 Index of Economic Freedom", <http://www.heritage.org/index/ranking>
- 62 "Second Bahrain-Saudi Arabia causeway to be named "King Hamad Causeway" , *Bahrain News Agency*, 6 Eylül 2014.
- 63 "UK and Bahrain working together to promote Islamic Finance", 8 Nisan 2014, <https://www.gov.uk/government/news/uk-and-bahrain-working-together-to-promote-islamic-finance>
- 64 "Bahrain needs to bridge its mounting debt gap", *Gulf News*, 22 Şubat 2015.
- 65 Türkiye İstatistik Kurumu, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046
- 66 <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/8b1de24c-a167-46d0-8077-e922d2e26abd/uzun.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=8b1de24c-a167-46d0-8077-e922d2e26abd>